

Motion till riksdagen 2011/12:T419

av **Siv Holma m.fl. (V)**

Trafiksnål samhällsplanering

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att återkomma med lagförslag som stärker den regionala samordningen så att miljöbelastande transporter kan minska.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kommuner ska kunna kräva att samhällsbyggare redovisar trafiksnåla transportlösningar.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att staten ska föregå med gott exempel genom att använda effektiva och miljöanpassade transporter.²
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa bestämmelser i plan- och bygglagen som begränsar detaljhandelsanläggningar i externa lägen.¹
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att i avvaktan på ändringar i plan- och bygglagen lägga ett moratorium mot externa köpcentrum.¹
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att upprätta en e-strategi för it-sektorn i syfte att minska behovet av transporter och därmed minska klimatpåverkan.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbetet med en e-strategi på EU-nivå ska ha samma syfte som den som bedrivs på nationell nivå.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att staten bör ta huvudansvaret för att alla får tillgång till bra bredband till likvärdiga kostnader.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka den samhälleliga kontrollen över och ägandet av it-infrastrukturen.

Fel! Okänt namn på

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att använda sig av statliga företag som Teracom för att bygga upp en rikstäckande it-infrastruktur.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utforma en tydlig strategi för att öka tillgången till öppna nätverk.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om behoven av, och lämpliga former för, ekonomiskt stöd till fria programvaror som har samhällsekonomisk betydelse.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att statliga myndigheter bör övergå till fri programvara och öppna standarder.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att minska den digitala klyftan i samhället.

Fel! Okänt namn på

¹ Yrkandena 1, 2, 4 och 5 hänvisade till CU.

² Yrkande 3 hänvisat till MJU.

Fel! Okänt namn på

2 Bakgrund

Inom samhällsplaneringen finns stora möjligheter att minska transportsektorns miljö- och energipåverkan. Trafikplaneringen måste ta sin början i att skapa ett hållbart samhälle som är tillgänglig för alla, men som samtidigt reducerar så mycket som möjligt av onödiga rese- och transportförflyttningar. En sådan utveckling är bra för både miljön och energiförbrukningen och för dem som inte har tillgång till bil.

Trafiksnål samhällsplanering innebär att bebyggelse förtätas, redan exploaterad mark tas i anspråk och infartsparkeringar byggs ut för att få ett mer transporteffektivt och därmed energisnålare samhälle. En sådan planering skapar större förutsättningar för att fler ska kunna gå eller cykla mellan olika punkter.

På korta transportsträckor som motsvarar merparten av förflyttningarna i större städer har gång och cykel den största potentialen, vilket kräver fler trafiksäkra cykelbanor och regionala cykelleder samt satsningar på möjligheter till låncyklar. I glesare bygder kan anropsstyrd kollektivtrafik minska bilresorna på kortare sträckor.

It-sektorn kan på många sätt användas för att minska miljöpåverkan, samtidigt som tillgängligheten ökar. Med exempelvis videokonferenser, telefonkonferenser och distansarbeten minskas behovet av fysiska transporter och därmed minskas miljöbelastningen.

3 Förslag på åtgärder till trafiksnål samhällsplanering

För att samhällsplaneringen ska bli en del av en omställning till en mer miljöanpassad transportsektor krävs bl.a. följande:

a) Förbättrad regional samordning

Den regionala planeringen har en stor potential när det gäller att påverka energianvändning och resmönster för transporter. En bebyggelseutveckling som medvetet styr mot ett minskat transportarbete är därför en viktig ingrediens för att styra samhället mot låg miljöpåverkan i samband med kommunikationer. Men för att detta ska vara möjligt krävs en ökad regional samordning och även en ökad tyngd för beslut fattade på regional nivå. Regeringen bör därför återkomma med lagförslag som stärker den regionala samordningen så att miljöbelastande transporter kan minska. Detta bör ges regeringen till känna.

b) Kommunala transportplaner

Idag finns det inte några krav på att den som bygger nya bostads- eller företagsområden ska redovisa vilka transportbehov som uppkommer efter att byggnationen är slutförd.

Vänsterpartiet anser att kommuner ska ålägga samhällsbyggare att i transportplaner redovisa att deras byggprojekt leder till trafiksåla transportlösningar. Detta bör ges regeringen till känna.

I utredningen Bilen, biffen och bostaden (SOU 2005:51) nämns ett antal exempel som skulle kunna ingå i en transportplan. ”En transportplan bör innehålla åtgärder som placering och utformning av hållplatser, informationssystem för kollektivtrafiken, placering av byggnader så att avståndet till kollektivtrafik minimeras, infrastruktur för videokonferenser, säkra p-platser för cyklar, särskilda p-platser för bilpoolsbilar, tankställen för miljöfordon och ekonomiska incitament för miljöanpassat resande, införande av bilpool, parkerings- och resepolicy.”

Det finns mycket som talar för att transportplaner skulle kunna leda till ett mer intensifierat arbete med att minska transporterens miljöbelastning. Trafiksåla lösningar gynnar också grupper som inte har eller har liten tillgång till bil.

c) Staten ska föregå med gott exempel

Staten har en viktig roll när det gäller att ställa om till hållbart samhälle och minska transportberoendet. De statliga verksamheterna ska föregå med gott exempel genom att ha effektiva och miljöanpassade transporter. Det goda exemplet blir normgivande och skapar efterföljare inom andra sektorer i samhället. Alla myndigheter bör anta en trafiksåla resepolicy. Detta bör ges regeringen till känna.

d) Minska etablering av externhandel för dagligvaror

Etableringen av externa köpcentrum är en miljöfråga, en jämlikhetsfråga och en jämställdhetsfråga. Det är de billösa i samhället som drabbas medan bilägarna, som till 70 procent är män, ökar sin tillgänglighet. I gruppen billösa finns ett stort antal kvinnor men även låginkomsttagare, personer med funktionsnedsättning och äldre. I de fall där pensionärer berörs, drabbas kvinnliga pensionärer mer. I de fall där låginkomsttagare berörs är kvinnorna i flertal. Införande av externhandelscentrum kring våra städer leder till en ojämsälld infrastruktur. Kvinnor drabbas i större utsträckning när den bostadsnära servicen försämras eller, som på många platser, försvinner helt.

Kommuner saknar ofta samordning och övergripande konsekvensutredningar för handelns utveckling. Alla kommuner är dock skyldiga att verka för de nationella miljömålen om god luft och god byggd miljö. Kommun och länsstyrelse ska också se till att inblandade kommuner samråder inför beslut som får konsekvenser för grannkommunerna.

Ur ett miljöperspektiv är det inte hållbart att etablera verksamheter som helt bygger på bilen som transportmedel. Vi behöver istället skapa verksamheter som minskar de fossila utsläppen, vilket främst kan ske genom mindre bilåkande samtidigt som de kollektiva lösningarnas andel av transportererna ökar. Externa affärscentrum medför alltså att fler stimuleras att använda bilen och att resorna blir allt längre.

Det i sin tur medför ökad miljöbelastning med buller, resursförbrukning, barriäreffekter från nya vägar med asfalt, ökad energiförbrukning och utsläpp

Fel! Okänt namn på

av hälso- och klimatstörande ämnen. Allt fler billösa får svårt att klara sina dagliga inköp, vilket inte minst berövar dem social kontakt.

Glesbygdsverket har gjort en sammanställning som visar att utbyggnad av externhandel är en viktig orsak till att allt fler affärer stänger både i städer och på landsbygden. Verket krävde därför ett tillfälligt stopp för utbyggnaden.

De befintliga stadskärnorna ska utvecklas till hållbara och trafiksnåla platser och därför bör plan- och byggnadslagen införa begränsande bestämmelser rörande detaljhandelsanläggningar i externa lägen. Detta bör ges regeringen till känna.

I avvaktan på lagändringar angående detaljhandelsanläggningar i externa lägen bör ett moratorium mot externa köpcentrum omgående införas. Detta bör ges regeringen till känna.

4 Förslag inom it och bredband

It-sektorn kan på många sätt användas för att minska miljöpåverkan. Med en utgångspunkt i en transporthierarki blir det tydligt att redan den första frågan, dvs. om man överhuvudtaget behöver förflytta sig eller inte, ger en uppfattning av potentialen inom it-sektorn. Med exempelvis videokonferenser, telefonkonferenser och distansarbete minskar behovet av fysiska transporter och därmed minskar miljöbelastningen.

WWF (World Wide Fund for Nature/Världsnaturfonden) har i en rapport visat att It-sektorn snabbt kan minska koldioxidutsläppen i EU med 50 miljoner ton genom relativt enkla it-lösningar. De har räknat ut att om hälften av alla anställda i EU:s 27 medlemsländer skulle ersätta ett enda fysiskt möte med telefonkonferens, skulle utsläppen av koldioxid minska med drygt 2 miljoner ton koldioxid. Ett annat beräkningsexempel: om 20 procent av alla affärsresor ersätts med en videokonferens skulle det reducera utsläppen med drygt 22 miljoner ton koldioxid.

För att it och bredband ska vara en del av en omställning mot en mer miljöanpassad transportsektor krävs bl.a. följande:

a) Upprätta en E-strategi för it-sektorn med syfte att minska behovet av transporter och därmed minska klimatpåverkan

Vi anser att det finns en outnyttjad potential i it-sektorn som kan användas för att minska koldioxidutsläppen. Regeringen har i sin digitala agenda tagit upp potentialen men arbetet ger mer uttryck av att handla om ”mycket snack och lite verkstad”. Det har saknats en tydlig fokusering på ett konkret arbete för att minska behovet av transporter och därmed minska klimatpåverkan.

I syfte att nå ett trafiksnålt samhälle bör staten sätta upp mål för hur en e-strategi inom it-sektorn kan medverka till att minska koldioxidutsläppen. Strategin ska också innehålla en redovisning av vilka konkreta medel som ska användas för att nå de uppsatta målen. De måste därefter kunna utvärderas och visa på om förväntade resultat uppnåtts eller inte. Detta bör ges regeringen till känna.

Även arbetet på EU-nivå bör genomsyras av samma systematiska och metodiska arbetssätt. En e-strategi för it-sektorn som ska syfta till att minska transporter och därmed minska klimatpåverkan bör upprättas. Detta bör ges regeringen till känna.

b) Bredband i hela landet

Post- och telestyrelsen (PTS) skriver på sin blogg i augusti 2011 att 44 procent av hushållen och företagen har tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s år 2010. Men det finns fortfarande områden i vårt glesbefolkade land där marknads aktörer inte ser kommersiella förutsättningar att investera.

För att alla ska kunna tillgodogöra sig den nya tekniken måste den finnas fysiskt tillgänglig för alla. Att bygga bredband går inte av sig självt. Marknaden har inte klarat av att förse hela landet med bredband. Staten har därför förmedlat åtskilliga miljarder kronor till byggande av bredband. Men fortfarande finns det vita fläckar i förorter och landsbygden där människor saknar tillförlitlig infrastruktur. En utbyggd IT-infrastruktur underlättar för människor att verka och bo i hela landet.

I proposition 2011/12:2 gör regeringen en tillfällig satsning med 495 miljoner kronor under en treårsperiod. Merparten, 375 miljoner, av satsningarna sker inom landsbygdsprogrammet. Utgångspunkten för regeringens politik är att marknaden ska tillhandahålla säkra och goda elektroniska kommunikationer. Vänsterpartiet menar att marknaden inte har klarat av att förse hela landet med bredband.

För att inte förstärka klyftan mellan tätbebyggda områden och glesare bygder måste staten ta huvudansvaret för att alla ska få tillgång till bra bredband och att detta sker till kostnader som är likvärdiga över hela landet. Detta bör ges regeringen till känna.

Infrastruktur är nästan alltid en kollektiv nytting och av sin natur olämplig att driva och äga på kommersiell grund. Den samhällsekonomiska nyttan är mycket större med ett gemensamt ägande. Därför är järnvägar, vägar, tele- nät, kassaservice m.m. självklara delar i statens förvaltning. Bredband skiljer sig inte i sak från detta. Det är en infrastruktur lik järnvägar, dvs. det är inte rationellt att bygga fler optiska kablar bredvid varandra bara för att öka konkurrensen. Risken med infrastruktur som vilar på kommersiell grund är en utveckling som baseras på ett snävt företagsekonomiskt perspektiv, som mycket väl kan gynna det egna företaget, men inte allmänheten eller miljön. Därför anser vi att den samhälleliga kontrollen och ägandet över it-infrastrukturen ska stärkas, bl.a. för att kunna utgöra en del i ett samhällsbygge för minskad miljöpåverkan. Detta bör ges regeringen till känna.

Genom ett statligt ansvar kan utvecklingen bli positiv och leda till att vardagen förenklas för de flesta, samtidigt som miljöbelastningen minskar. Staten bör också mer aktivt använda sig av statliga företag som Teracom för att bygga upp en rikstäckande infrastruktur. Detta bör ges regeringen till känna.

c) Stöd öppna nätverk

Sverige saknar idag en tydlig strategi för att göra nätet fritt tillgängligt. På många platser finns det öppna nätverk som kan användas fritt, som upprätt-

Fel! Okänt namn på

hålls av allt från kommuner till kaféer, hotell och privatpersoner. Öppna nätverk är en del av infrastrukturen för kommunikation och kan ge stora positiva externa effekter. Vi vill att regeringen utvecklar en strategi för fler öppna nätverk, med målsättningen att det ska gå att koppla upp sig fritt på de flesta ställen i landet där människor samlas.

Det finns många tänkbara sätt att bidra till en sådan målsättning. Till exempel skulle staten kunna ge ägardirektiv till SJ och Banverket i linje med den utveckling vi ser i Finland, där öppna nätverk i tågtrafiken håller på att bli en självklarhet. Den strategi SJ använder idag, att använda den ensamrätt som råder i tågvaggen för att ta betalt, har samma sorts nackdelar som privata, avgiftsfinansierade vägar. Den leder till samhällsekonomiska förluster eftersom en prissättning som maximerar intäkterna kommer att stänga ute många användare vars behov av nätet inte är tillräckligt starkt för att motsvara priset och besväret.

Som en del av en sådan strategi behöver det genomföras samhällsekonomiska analyser av hur stora värden fria nät ger i förhållande till vad det kostar att driva eller delfinansiera dem. Vi är övertygade om att kostnaderna är så låga att den samhällsekonomiska avkastningen på många platser skulle visa sig mycket högre än för typiska investeringar i t ex nya vägar. Framför allt skulle det öppna många nya möjligheter om människor kunde känna sig säkra på att nätet fanns tillgängligt på de flesta ställen där de rör sig.

Därför vill vi att regeringen tar initiativ till en strategi för att öka tillgången till öppna nätverk. Detta bör ges regeringen till känna.

d) Investera i fri programvara för nyckelfunktioner

Vi vill att regeringen tar initiativ till att utveckla en strategi för utvecklad nätkommunikation som bland annat innehåller stöd till utvecklingen av fri programvara för vissa nyckelfunktioner. Den sortens investeringar skulle vara samhällsekonomiskt betydelsefulla av precis samma skäl som investeringar i väg och järnväg. Med relativt små medel kan staten bidra till tidigare genombrott för olika nätlösningar som ersätter fysiska transporter och därmed både spara pengar och minska utsläppen.

Genom att stödja utvecklingen av fri programvara för t.ex. konferenser över nätet skulle det offentliga med mycket små medel kunna göra stor skillnad. Det finns redan idag fria program som hanterar basfunktionerna för en videokonferens, men en av anledningarna till att många ändå prioriterar kostsamma fysiska möten är att de är sociala i en bredare mening än bara det som händer runt mötesbordet. Staten skulle kunna bidra till att skynda på den här teknikutvecklingen och säkerställa att källkoden blir fri att vidareutveckla.

Några andra tänkbara nyckelfunktioner är mjukvara för rationalisering av transporter eller kollektivtrafik, e-handelslösningar som kan bidra till ett mindre beroende av köpcentrum eller olika sorters mjukvarustöd för hemarbete över nätet.

Möjligheten för vem som helst att vidareutveckla källkoden är en av de starkaste fördelarna med fri programvara. Ett företag eller en kommun, i Sverige eller någon annanstans, kan enkelt bygga vidare på koden så att den passar deras specifika behov. Därför tenderar framgångsrika fria program att få

Fel! Okänt namn på

många intressenter som är beredda att bidra till utvecklingen. Poängen med statliga investeringar är framförallt att höja takten i utvecklingen på de områden där det gör skillnad samhällsekonomiskt.

Vi vill att regeringen tillsätter en utredning om behoven av, och lämpliga former för, ekonomiska stöd till fri programvara med samhällsekonomisk betydelse. Detta bör ges regeringen till känna.

e) Använd fri programvara och öppna standarder

Vi vill att den offentliga sektorn följer Nederländernas exempel och går över till att använda fri programvara. Det ökar möjligheterna att utveckla nya lösningar, motverka de dyra inlåsnings effekter vi ser idag, och ge positiva externa effekter för både företag, andra organisationer och privatpersoner.

It måste vara ett utvecklingsområde där alla ges tillgång att fritt utveckla sin kreativitet, där man har en chans att använda program efter eget huvud, där varje människa har rätt att anpassa program efter de behov man har. Det ska också ge rätt till att dela med sig av program och information samt att det finns en möjlighet för alla att förbättra och utveckla ett program. Det är väsentligt att varken hindra eller hämma en it-utveckling som kan användas i ett trafiksålt och hållbart samhälle.

Idag ställer stora delar av den offentliga sektorn tvärtom upp hinder för fria program, framförallt för att Sverige till skillnad från t.ex. Norge och Danmark inte satt upp effektiva rekommendationer för öppna standarder. Det innebär att det offentliga både låser in sig själv till specifika leverantörer som Microsoft och sätter tryck på alla andra som vill ta del av offentlig information att låsa in sig till samma leverantörer.

Vi vill att de statliga myndigheterna ska övergå till fri programvara och öppna standarder efter samma principer som Nederländerna. Detta bör ges regeringen till känna.

f) Minska den digitala klyftan

Om it ska kunna vara med och skapa det hållbara trafiksåla samhället måste den vara tillgänglig för alla. Idag är det drygt 20 procent av befolkningen som saknar tillgång eller inte använder internet i vardagen.

Samhället måste utnyttja tekniken inom lokala mediecenter på bibliotek och skolor. Det offentliga samhällets information och fakta ska ha hög tillgänglighet till IT. Modern teknik på arkiv, museer och bibliotek har en stor betydelse i att medverka i strategin för att göra internet tillgänglig för alla.

En viktig insats för att minska den digitala klyftan är att börja i skolan. Barn växer upp i hem med olika grad av it-kunskap och tillgång till it. I skolan kan man kompensera denna ojämlikhet genom att låta it bli en naturlig del i skolans arbete. Det finns också behov av att utforma särskilda jämställdhetsprogram för it-program och det bör genomföras utvecklingsprojekt riktade på ökad it-användning för personer med olika funktionsnedsättningar. Det finns även behov av att erbjuda it-tjänster på olika språk och som riktar sig till personer med utländsk bakgrund. Sammantaget behöver arbetet intensifieras med informations- och utbildningsprojekt som kan rikta sig till människor som saknar tillgång till och som av olika anledningar inte använder sig av

Fel! Okänt namn på

internet. Det är nödvändigt att staten, studieförbund, folkhögskolor och bibliotek samverkar för att utveckla internetanvändningen i vardagen. Det som ovan anføres om att minska den digitala klyftan i samhället bör ges regeringen till känna.

Stockholm den 27 september 2011

Siv Holma (V)

Torbjörn Björlund (V)

Hans Linde (V)

Jonas Sjöstedt (V)

Jens Holm (V)

Kent Persson (V)